

בתפילה יש חיסרון של כל פסוק שלא פסקו משה, עיי"ש וצ"ע.

והנה על פי דברי המגן אברהם להקל בדרך תפילה או בקשה, יישב בכף החיים (סימן רע"א ס"ק טו) את המנהג להתחיל את פסוקי הקידוש בליל שבת במילים 'יום השישי', לפי שזו קריאה בדרך תפילה. ובחתם סופר (שם) כתב: 'ושם ידרשו גם כן שיש מפקפקים על מה שנוהגין להתחיל קידוש ליל שבת קודש ב'וייהי ערב ויהי בקר יום השישי' והוא באמצע הפסוק, ואמרת ליישב המנהג כי ברצונם להתחיל יום השישי מפני צירוף שם ה'וייהי שבראשי תיבות 'יום השישי ויכולו השמים, ולא נכון להתחיל יום השישי שאין בו משמעות של כלום ביום השישי ויכולו השמים, ועל כן לצרוף 'וייהי ערב ויהי בקר יום השישי'. מה תאמר היה להתחיל תחילת הקרא וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאוד, לא נכון להתחיל בליל שבת קודש בזה. והשתא דלא אפשר באופן אחר שיר למפסק קרא'.

וראה עוד בשו"ת רב פעלים (או"ח סימן י"א) שיישב בדברי המגן אברהם מה שנהגו לומר בסדר קידוש לבנה את הפסוק 'תפול עליהם אימתה ופחד' עד 'ידמו כאבן' שהוא אמצע פסוק, כיון שאומרים אותו דרך תחינה ובקשה. ברם לדעתו אין להתיר על פי סברא זו אמירת חצאי פסוקים בקידוש בליל שבת ובשבת ביום, כיון שאינם נאמרים בדרך תחינה ובקשה.

ובערך השולחן (סימן רפ"ט ס"ג) כתב ליישב מה שפותחים קידוש של יום באמצע פסוק, שאין כוונת המקדש לומר פסוק אלא רק לפתוח בכבוד שבת. והחיי אדם (כלל ה) כתב: 'נראה לי דמותר לומר חצי פסוק אף על פי שמזכיר את השם, ולכן אם קרא וטעה בבגינה וטעמים, מותר לקרותו עוד הפעם אף על פי שאינו חוזר כל הפסוק, כיון שהוא להשלים הפסוק, אבל לומר חצי פסוק בדרך קריאת פסוק, אפילו בלא הזכרת השם, אסור, דכל פסוקא דלא פסקיה משה בתורה, אנו לא פסקינן. והוא הדין בנביאים וכתובים'.

י"ג מידות באמצע הפסוק

עוד מצאנו לדון בעניין אמירת י"ג מידות על ידי יחיד שצריך לקוראם בטעמיהם כדרך הקורא בתורה (ויקרא ד ו-ז), כיון שאמירתם מותרת רק בעשרה, כיצד יפסיק במילה 'ונקה' שהיא אמצע פסוק, והרי צריך לומר י"ג מידות בדרך קריאה, ולא כמו שאומרים אותם בציצור בדרך תפילה.

והנה בשו"ת רב פעלים (או"ח סי' י"א) יישב על פי דברי היכן ובונו, שבתיבת 'וחטאה' הקודמת ל'ונקה' יש 'אתנחתא' והוא כסוף פסוק, ואמירה של מילה אחת בלבד 'ונקה' אינה נחשבת לאמירת חצי פסוק.

ובפחד יצחק לרבי יצחק הוטנר (יום הכיפורים מאמר ג) כתב לתרץ על פי דברי הגמרא שכביכול נתעטף הקב"ה כש"ץ והראה לו למשה רבנו סדר תפילה של אמירת י"ג מידות של רחמים, וכששמע משה תיבות הללו בתורת סדר תפילה, אז היה באמת סיומה של תפלה זו בתיבת 'ונקה', ורק כששמע משה תיבות הללו בתורת הקראה לכתובת התורה, אז היה היא תיבת 'ונקה' באמצע פסוק, אמנם בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ט ביאורים לסעיף א) כתב: 'טוב שיסיים הפסוק כולו כיון שאומרים בדרך קריאה'. אך בחזון עובדיה (הלכות י"ג מידות סי"ב) חלק עליו וכתב: 'אף הוא אינו מתכוין דרך קריאה בתורה ממש, אלא דרך בקשה בתוך סדר תפלתו, וניכר שעיקר מטרתו לעורר מדת הרחמים, לכן רשאי לסיים במידת ונקה'.

להלכה: לאור המתבאר מדברי הפוסקים נראה, כי רוב הפוסקים סוברים כי בדרך תפילה ובקשה אינו אסור, וגם בגמרא לא נחלקו אלא לעניין קריאת התורה, ועל סמך זה נהגו העולם לומר 'על פי ה' ביד משה' בעת הגהות ספר תורה.

יש לציין, שבסידור הגר"א מובא שלא היו אומרים רק את הפסוק 'על פי ה' ביד משה', אלא היו אומרים את כל הפסוק השלם מפרשת בהעלותך (במדבר ט ג): 'על פי ה' יצאנו, ועל פי ה' יצאנו, את משמרת ה' שָׁמְרוּ, על פי ה' בַּיַּד מֹשֶׁה. וכן איתא בשם רבי חיים מוולאז'ין, ודאוי לומר מקרא מלא כבפרשת בהעלותך, אכן לעניין תחינת חצי פסוק כבר דרבינו אמורים דשרי כנ"ל.

בלעם, ואם כן היאך היו קורין מיהא אני ה' אלהיכם'. הרשב"א מיישב דכמו שלגבי הדין שאם מתחיל באמירת הפרשה צריך לסיים את כולה אין אמירת 'דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם' נחשב להתחלה כיון שלא התחיל בעיקר מצוות ציצית, כך גם לגבי ההלכה שאין אומרים חלק מפרשה כיון שלא אמר מדיני המצוה, אין נחשב שאמר חלק מהפרשה להצריכו לומר כולה, וכתב שבזה מתיישב מה שיש לשאול עוד כיצד מסיימים פרשת ציצית באמירת 'אני ה' אלהיכם' שהוא תחילת פסוק ואין מסיימים פסוק זה, והרי הלכה נוספת בידנו שכל פסוק שלא פסקו משה, אין מפסיקים אותו. אלא דכמו שאין דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם התחלה כיון שלא התחיל בעיקר המצוה, הכי נמי אני ה' אלהיכם כיון חשבינן ליה בהפסק פרשה, כיון שלא אמר מעיקר המצוה כלום.. נמצאנו למדים מדברי הרשב"א כי כל עוד שלא נחשב שהתחיל לומר מקיום המצוה, מותר להפסיק באמצע פסוק.

אמנם בריטב"א (שם, ובשיטה מקובצת) תירץ שני תירוצים אחרים: א. מאחר שהיו קוראים את הפרשה בשלימות בבוקר, לא היה הפסק. ב. ד"א שאין זה הפסק, משום שיש פסוק כזה בשלמות בפרשת אהרי מות.

החתם סופר (או"ח סימן י) בתשובה למחברי ספר 'מגן גיבורים' צדיקים את ידידים הגאונים צנתרי הוזהר תרי גיטי ה"ה 'קש"ש מה"ו מרדכי זאב (אטינגא) ומה"ו יוסף שאול (נתון) נרם יאיר', הביא תמיהה מחותנו רבי יוסף ליאמאן וצ"ל, דמה הקשה הרשב"א שאין לפסוק בפסוק של פסוק משה, והרי כל לשון בני מערבא הוא פסוק שלם בחומש ויקרא (ח"א), וכתב ליישב דאיתי יקשה על מה שהשליח ציבור חוזר ואומר 'אני ה' אלהיכם' שהוא בוודאי חצי פסוק, וכתב ששאלת הרשב"א היא לפי מנהג מקומו של הרשב"א שהחזן אומר 'אני ה' אלהיכם', וזה בוודאי אמירת פסוק, אבל לפי המנהג שהחזן חוזר לומר 'ה' אלהיכם אמת', וודאי אין באמירת 'ה' אלהיכם אמת' משום קריאת פסוק, שהרי יכול אדם לומר כל היום כולו 'ה' אלהיכם אמת'.

במקום הפסק זקף קטן או אתנחתא

רבי שמעון דוראן בשו"ת יכין ובונו (חלק ב סימן ב) כתב שבאמת נהגו להתחיל מקודם במילים 'להיות לכם לאלהים אני ה' אלהיכם', כי הטעם תחת המילה 'מצרים', הקודמת למילים 'להיות לכם', הוא 'זקף קטן', ודין 'פסיק טעמיים' הוא הלכה למשה מסיני, ואם כן אין באמירת מהמילים 'להיות לכם לאלהים' משום הפסקה באמצע פסוק, אלא התחלה של פסוק חדש. וכתב שכן נהגו זקנו הרשב"ץ אביו הרשב"ש ואחיו רבי צמח לומר 'להיות לכם לאלהים אני ה' אלהיכם'.

הקשה בחתם סופר (שם) על דבריו, דהא במגילה הקשו על שמואל כיצד התיר לפסוק באמצע הפסוק ולקוראו, ולדרכו של היכן ובונו לא קשיא מידי, שהרי אפשר לפסוק וכלהתחיל לומר חלק מפסוק לאחר הטעם 'אתנחתא' שבו, וזה לשונו: והיה שם למדן אחד זכר שבספר הדרתם מגן גבורים (סי' נ"א סק"ה) מזכיר מעניין זה, ושם נהדר דהיכא דאיכא אתנחתא או זקף קטן שפיר דמי, ואמרת ניתי ספר נוחזי, ומצאנו כתוב כן בשם קטניתיא בנו של מחבר ספר יכין ובונו אשר לא ראיתי עד הנה. ופאר רום מעלת כבוד תורתו הרגישו מה דקשה על זה מפרק הקורא את המגילה, ונוראות נפלאתי על תירוצם דניחא להו ואין שחר לדבריהם במחילת כבודו, הנה שמואל סבירא ליה פוסק דסבירא ליה ב' פסוקים ומחצה הוה כמו ג' פסוקים, ורב פליג משום דלא פסקיה משה. והקשה ש"ס ולשמואל פסקינן והא אמר ר' חנינא קרא, והשתא מאי מקשה לשמואל הא לדידיה ב' פסוקים ומחצה הוה כמו ג' פסוקים ורק משום דלא למיפסק היכא דלא פסק משה, ואי סלקא דעתך אתנחתא הוה פסיק לא הוה מקשה מידי ואין מקום לדבר זה, וכל שהאריכו מכבוד תורתו בהמצאה זו לפי עניות דעתי אינו נכון'.

בדרך תפילה ובקשה

המגן אברהם (בהקדמתו לסימן רפ"ב) כתב כי בתפילה מותר לומר פסוקים על אף שאינם פרשה שלמה משום שהדברים נאמרים דרך תחינה או בקשה. אולם, מדברי המגן אברהם במקום אחר (סימן תכ"ב סק"ה) נראה שהאיסור על חצאי פסוקים הוא גם בתפילה, שהרי דן שם בטעם שמחלקים פסוקים בהלל ובברית מילה, ודבריו שם הם על פי התוספות, הרוקח והכל בו שמוכח מדבריהם שגם

בכך משום 'כל פסוק דלא פסקיה משה' היות ועיי"ו הוא מרמז להמשך הכתוב הקיים בזה בפסוק, ומשמע שיש דין זה בכתיבה.

וכבר האריכו הפוסקים בהלכה זו שבהרבה מקומות בתפילה נוהגים לומר חצאי פסוקים, וראה מש"כ בשו"ת דברי חיים (ח"ב י"ד ס"ו) שמותר לחצות את הפסוק בשעת התפילה או כפי שאר מנהגי ישראל שבמקומו, אך אין לחדש התיירים חדשים בנושא, וזה לשונו: 'גם מה ששאל בפסקי הכתובים והפרשיות, הנה בזה מבוכה גדולה בין הפוסקים, דבגמרא משמע שאין לפסוק פרשה ולא פסוק, ומצינו כמה פעמים שאנו מפסיקין, והרבה תירוצים נאמרו, אך אין כלל ברור, והנהג לישראל אם אינם נביאים בני נביאים המה (ירושלמי שבת פ"ט ה"א), ואם הלכה רופפת בידך וכו' (ירושלמי פאה פ"ה ה"ה ומעשר שני פ"ה ה"ב), ולכן אין לבדות דברים חדשים מלב, ונהרא נהרא ופשטיה (חולין יח:), עכ"ד'.

אך נברר בס"ד בכללות את כל נידון דברי רז"ל 'כל פסוק דלא פסקיה משה אנו לא פסקינן', על מה הוא נאמר, האם אסור לנו להפסיק באמצע פסוק או רק באמצע פרשה, ועל איזה עניין נאמר הדין.

מקור הדין

במסכת תענית (כ"ז) מצינו דין זה לגבי קריאת פסוקים בזמן המעמדות כאשר הקריבו את הקרבנות בבית המקדש. ובמסכת מגילה (כ"ב) במחלוקת רב ושמואל בעניין קריאת התורה בראש חודש. בסוגיא במגילה נידון בגמרא כיצד משלימים את שיעור הפסוקים הנדרש לעולה לתורה על פי ההלכה, דהיינו לכל הפחות שלשה פסוקים. לדעת רב 'דולג' - העולה השני חוזר על הפסוק שקרא כבר הראשון. ושמואל אמר 'פוסק' - חולקים את הפסוק, חציו הראשון בקריאה של העולה הראשון וחציו השני בקריאה השנייה. ואמרין התם דרב אמר דולג ולא אמר פוסק, משום דקסבר כל פסוק דלא פסק משה אנו לא פסקינן, אך לשיטת שמואל 'היכא דלא אפשר, פסקינן' יש לציין כי בשפת אמת (מגילה שם) ביאר כי גם לרב אין איסור לפסוק היכא דלא אפשר, אלא שסבר שכל פסוק שלם פסקיה משה אינו נקרא פסוק, ואי אפשר לצאת בו ידי קריאה.

והנה במסכת ברכות (כ"ב) מצינו שלא הוסיפו לומר בפרשיות קריאת שמע את הפסוק 'כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו', לפי שהוא פסוק מתוך פרשה שלמה, 'וגמירי דכל פרשה דפסקה משה רבינו, דלא פסקיה משה רבינו, לא פסקינן'. והם ב' הלכות: א. שאין אומרים חצי פסוק. ב. שאין קוראים חצי פרשה. והיינו שבוודאי מותר לומר פסוק שלם, רק שאין מתקנים לומר בקריאת שמע פסוק אחד מתוך פרשה שלמה, או שאין לעצור בקריאת התורה רק בן פרשה פתוחה לסתומה (ולקמן יתבאר נידון זה). ולענין הלכה, הרמב"ם הוסיף והשו"ע לא הביאו דינים אלו שאין להפסיק באמצע פסוק משום כל פסוקא דלא פסקיה משה לא מפסקינן, ובשו"ת אדרת אליהו לרבי אליהו גוטמאכר (שם) הסיק שמה שלא הביאורו זהו מפני שהם סוברים שאין הלכה כן, וכן בספר ברית אבות (הל מילה מד) כתב שבגמרא משמע שלדין לא קיימא לן להלכה כן, שאמרו 'קסבר רב כל פסוקא וכו', משמע שרק הרב סובר כן, ואנו לא קיימ"ל הכי. אבל גדולי הפוסקים הביאו דין זה להלכה (מג"א סי' נ"א סק"ט, ס"ח תכ"ב סק"ה, ח"א כלל ה ס"ב, משנ"ב סי' רפ"ט סק"ב).

אמירת 'ה'א אמת'

אמנם על הא דאיתא במסכת ברכות (ד'): כי במערבא נהגו לומר בקריאת שמע של ערבית 'דבר אל בני ישראל ואמרת עליהם אני ה' אלהיכם אמת', במקום בני פרשת ציצית, מקשה הגמרא דמאחר ומתחילת באמירת פרשת ציצית כיצד מודלג על כולה ומסיים בסופה, והרי הלכה היא שאם התחיל מענין הפרשה צריך לסיימה, ומשני בגמרא שאמירת 'ואמרת עליהם' עדין אינה נחשבת שהתחיל בקריאה, כי אין בה מענין הפרשה בעצמה על דין מצוות ציצית.

הקשה הרשב"א (שם) אמאי נהגו כן, הא אסור להפסיק באמצע פרשה שלא פסק משה רבינו, וכמו שנתבאר לעיל מזה (ברכות כ"ב) שמשמעם זה אין אומרים פסוק 'כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו' שהוא פסוק אחד מתוך שבוואת כלום, ואין לומר חלק מתוך פסוק אלא רק פרשה שלמה. וזה לשונו: 'קשיא' ליה דכל פרשה דלא פסקיה משה לא פסקינן ליה, וכדאמרין לעיל גבי פרשת

קר וחם מי עדיף

מזיק לחצר אלא שיש חולי הראש לבעל החצר וקול ההכאה מזיק לו דצריך להרחיק עצמו, וכיון שגם הזקן או החולה הזה הוא ג"כ שותף בבית הכנסת או בית המדרש **אי אפשר לסלקו בטענה שילך להתפלל במקום אחר**.

וממשיך השבט הלוי: איבא כהיום יראה דאין אפשר למחות על עצם התקנת המזגן, אבל לענ"ד גם **אי אפשר לקחת מהחולה או ת"ח זקן הזכות שלו כיון שמוזיק לו שימוש המזגן** (ועיין חו"מ סי' קנה מסעי' לו הלאה), ולפעמים הוא עד מחלה ממש כידוע, ואף על גב דאם פותח החלונות מצער הרבים אינו אלא צער לא גורם מחלה עפ"י רוב, ואם רק פותח קצת אהני לדידי ולא מזיק כל כך לאחרים, על כן אם הוא שותף ממש באותו בית הכנסת אי אפשר לבטל אותו מלפתוח החלון שלא יחלה, וצריך לחפש מילתא דשויא לתרוייהו, ועיין בפתחי תשובה (חו"מ סי' קנו סק"ב בשם הלבוש) דכשהם בחדר אחד אפשר למחות זה על זה גם בעניני לימוד תשב"ר המפריעים, ומכל שכן בנידון דידן. עד כאן דברי השבט הלוי זצ"ל.

וכן אמר הגר"ש אלישיב זצ"ל שיש להתחשב עם החולה ואפי' היכן שהרוב רוצים את ההיפק, וכמובא לעיל.

אמנם בפתחי חושן (שם) כתב שאם יש שחושש מפני מחלה אפשר **שמוטב שיסאר בביתו** מאשר לגרום צער לשאר המתפללים. [ויתכן שדיבר רק באופן שיש ממש צער גדול מהחום לרוב הציבור].

והנה ראה בחזון איש (ב"ב סימן יג ס"ק יא) שהביא דברי הריב"ש (סי' קצו, המובא בבית יוסף חו"מ סי' קנה ונפסק ברמ"א סי' קנו ס"ב) שבמקום חולה יש לו לעכב על שכינו מלעשות דבר המפריע לו ואפי' בדברים שהבריאה אינו יכול לעכב. והמספר החזו"א שגם הריב"ש יודה **בדבר המצוי אצל רוב בני אדם** שעושים כן והוא עיקר הדירה, שאין החולה יכול לעכב. ע"כ. [וכבר נתבאר לעיל בשם שבט הלוי שמוזגן בימות החמה נכנס היום בזמנו בגדר המצוי לרוב בני אדם וא"כ אין האיסטנטי יכול לעכב].

אמנם יתכן שמקום ציבורי שאני מנוקי שכנים, כי אדעתא דהכי נתחברו לתחילה שאחד ידא לטובת השני (עי' סמ"ע סימן רעב ס"ק כ), ולפיכך אם יש חולה [או מי שעלול לחלות] ולא רק איסטנטי, הדין עמו, [ועכ"פ בודאי יכול החולה לפתוח חלונות במקומו להתחמם ואין יכולים לעכב בעדו, וכמ"ש שבה"ל הג"ל].

אמנם יש לציין שבמוסד ציבורי שנבנה למטרה מסוימת [ללימודים], יש יותר סבא לילך אחר הרוב והחולה נדחה מפניהם, ראה בספר חשוקי חמד (ב"ב כ. ד"ה השלג והכפור) שדן לגבי שאלה מילד שסובל מקיפאון מקור ומבקש לסגור החלון בכיתה, ומתחילה צידד שם הגר"י זילברשטיין שליט"א מכמה הוכחות שהדין עם הילד החולה ויש להילדים בכיתה לדאוג לו וכפי שהתבאר לעיל. אך מסיק שם שאח"כ הציע את דבריו לפני מו"ח מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל ולא קיבלם, כי אמר שבית ספר נבנה למען ילמדו בו תלמידים תורה בעיון ואם יסגרו את החלונות אנו מקפחים את הבריאים ובית הספר נבנה בשבילם, ואם הילד הסובל מקיפאון בידי לא יוכל להשתתף בלימודים בביה"ס ישב בביתו, ואין הדבר דומה לדברי המאירי (הובא לעיל) שמדבר בספינות הנוסעות **במקום הפקר ולא בבית ספר שנבנה לבריאים** שאינם חייבים להימנע מלימודם בגלל החולה. ע"כ. [והנה יתכן שדעת הגריש"א רק כן לגבי חולה היוצא מגדר הרגיל, שבזה בלבד אין להתחשב בו נגד רוב התלמידים הבריאים, ולא בכל מקום שיש ילד שרגיש לקור יותר מכולם באופן אקראי, ויל"ע].

העולה לדינא:

נחלקו הפוסקים אי הולכים אחר רוב הציבור [ובמקום חולה או חשש חולי דעת רוב הפוסקים שיש להתחשב בו אפי' במקום רוב], או שהולכים אחר עונת השנה (דהיינו בחורף החלון סגור ובקיץ פתוח וכדו') **אפי' במקום יחיד נגד רבים [וכשיש יוכוח האם הזמן כעת נחשב קר או חם, מי שקר לו קובע כי בזה יש צער יותר וגם חשש לחולי]**. וכמובן שבכל אופן דרך הפשרה היא הנכונה והטובה ביותר.

קריר יותר ואעפ"כ חלקם מעונינים. והשיב: **כל זמן שאפשר לסבול החום בדרך הטבע**, הוא בכלל 'ועשית הישר והטוב' (דברים ו יח) להתחשב עם חביריו. ע"כ. ומובא פסק זו על השבט הלוי בשו"ת משנת יוסף הנ"ל. וראה עוד להלן המובא משו"ת שבט הלוי (חלק ח סימן שז).

ויש לציין לדברי הגמרא (בבא מציעא קז:): 'והסיר ה' ממך כל חלי' זו צינה, דאמר רבי חנינא הכל בידי שמים חוץ מצנים פחים [קור הנופח (רש"י)], שנאמר 'צנים פחים בדרך עקש שומר נפשו ירחק מהם'.

אחר הרוב:

הגר"ח קנייבסקי זצ"ל בספרו שערי אמונה (פאה פ"ד מ"א עמוד רלד ד"ה אפי' צ"ט אומרים לחלק כו) אחר שהביא דעת הגר"ש זצ"ל הג"ל שיש ללכת כפי העונה, בימות החמה אחר החם ובימות הגשמים אחר הקר, כתב לדחות את ראייתו מהמשנה בפאה, דשם הוא דין דאורייתא שנלמד מפסוקים, או עכ"פ ה' תקנה מדרבנן מפני הסכנה, ולכן אפי' אחד יכול למחות שלא ישנו מהדין אלא אם כן כולן מסכימים. אבל כאן הרי אין דין כיצד יעשו אלא שברוך כלל בקיץ חם ובחורף קר, אבל אם יש סיבה שרוצים לסגור בקיץ או לפתוח בחורף **לכאורה מסתבר שהולכין אחר הרוב** כמו בכל הדברים. וצ"ע לדברי המשנה ברורה (סי' נג סק"ג) לגבי עניני קהילה שהולכין אחר הרוב בציבור.

וכן בשו"ת וישמע משה (ח"א עמוד תלח) הביא בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל, שאם נחלקו הציבור אם לפתוח את החלון או לסגור הולכים אחרי הרוב. ומ"מ מסיק שאם יש חולה יש לוותר על הנוחיות כדי שלא יצטער, 'והחכם עיניו בראשו'. ע"כ.

בפתחי חושן (ה' גניבה ואונאה פרק טו הערה ג בשם ספר 'זהירו בממון חביריכם') כתב: בענין פתיחת חלונות או סגירתם במקומות ציבוריים, וכן בבית הכנסת, שלפעמים יש אחד שיש לו צער ומתבייש מלומר לו, או שאינו רוצה להתקוטט, ולפעמים גורם גם מחלה ח"ו. ובדבר זה יש לדון גם כשאנו מתבייש, כשה מצטער מחמת פתיחת החלונות וזה מצטער מחמת סגירתם, מה עדיף צער החום או צער הקור, ודבר זה צריך בירור, ולפעמים גורם הדבר חיכוכים גם בבית הכנסת. **ומסברא היה נראה שהולכים לפי דעת רוב המתפללים וגם לפי מוג האויר**. ופשוט שאם יש אפשרות לפתוח בחלק מביהכ"ס ובחלק השני לסגור, שצריך לעשות כן, ומוטב לוותר על מקומו הקבוע מאשר לגרום צער לאחרים. אמנם באוטובוס הדבר קשה יותר, **וכשיבנינו ויתחשבו האחד בדעתו של חבירו, אפשר למצוא פתרון המניח דעת כולם**. עכ"ל.

להתחשב עם חולה:

הרבה פוסקים אומרים שבמקום שיש חולה או החושש מפני מחלה יש תמיד להתחשב אתו כמו שיבאר.

וקודם יש להביא כיסוד את דברי המאירי (סנהדרין לב:): 'וז"ל: יש דברים שאין מדת הדין שולטת בהם, ואתה צריך לחזור בהם אחר מה שראוי יותר, ולהכריע את האחד למה שאין מדת הדין מחייבתו דרך פשרא ומדה מעולה, והוא שאמרו כתוב אחד אומר 'בצדק תשפוט שמתן' וכתוב אחד אומר 'צדק צדק תרדף', כאן לדין כאן לפשרא, וכו', **ולא שאנו רואים שיכול לסבול העיכוב ביותר, ידחה מפני חבירו, וכן בריא מפני חולה** וכל כיוצא בזה. ע"כ.

וראה בשו"ת שבט הלוי (חלק ח סימן שז) שנשאל בענין קביעות מזגן בבית הכנסת אשר **רובם מהנמצאים שם נהנים מזה** ועי"ז לשבת במנוחה בשעת תורה ותפלה, אמנם ישנם לפעמים תלמידי חכמים וזקנים וחולים שאין יכולים לסבול קירור המזגן ועי"ז פותחים החלונות וגורמים צער לאחרים, ועי"ז פתיחת החלונות א"כ עובד המזגן בחנם ואיכא גם דררא דממונא.

והשיב השבט הלוי: הנה בעיקר קביעות מזגן והוא גורם צער לאחרים שאין יכולים לסבול ויש גם חשש חולי הלא פסקינן בחו"מ (ס' קנ"ו ס"ב ברמ"א) דבמקום חולה והקול וכיו"ב מזיק להם דלא מהני אפי' חזקה, וכו"ה ברמ"א שם (ס' קנ"ה סט"ו ברמ"א) דאפילו אינו

מצוי במקומות ציבוריים כאשר כמה אנשים יושבים בחדר אחד בתקופות החורף או הקיץ, לחלק מהם קר ולחלק מהם חם, הללו רוצים לפתוח חלון או להפעיל מזגן והללו מתנגדים, ונבוא לעשות סדר בנידון הצדק עם מי?

תשובה: יש לעיין בשנים מתווכחים אם לפתוח או לסגור חלון והוא הדין להפעלת מערכות אוורור בין בימות החמה בין בימות הגשמים כמאן היילכתא. והנה עד פוסקי דור האחרון לא מצינו מי מן הפוסקים שדיבר והכריע בענין זה, וזאת למרות שלפתוח חלון פתח צרות שפעם הסתדרו יותר ביניהם בדרך פשרה, או לאיך גיסא בדרך כל דאלם גבר. עכ"פ אנו נציע את דברי פוסקי זמננו ושינו והכריעו בזה, ובאופן כללי יש בזה כמה שיטות ומהלכים כמו שיבאר.

לפי העונה:

ידוע דעת הגאון רבי ישראל סלנטר זצ"ל (הובא בשמו בשערי אמונה מס' פאה פ"ד מ"א עמוד רלד ד"ה אפי' צ"ט אומרים לחלק כו) שהכריע בדבר שאם יש הרבה אנשים בחדר ומהם רוצים לפתוח החלון ומהם רוצים לסגור, שבימות החמה הדין עם הרוצים לפתוח, ואפי' יחיד יכול למחות שלא לסגור, אפי' מאה רוצים לסגור, ובימות הגשמים להיפק. והביא ראי' ממשנה בפאה (פ"ד מ"א) שאין הולכין אחר הרוב במקום שהיחיד אומר כהלכה וכפי ההיגיון. [וראה להלן דחיית השערי אמונה ממשנה זו].

לפי הרגיל והנורמל:

וראה שו"ת שבט הלוי (חלק ט סימן רחצ) שנשאל מה הדין בבית הכנסת שחלק מהציבור רוצים שבימות הקיץ יפעלו המאווררים ולחלק מהציבור זה מפריע האם הולכים בזה אחר רוב הציבור המתפללים. והשיב: כיום לפי מצב התקופה בימות הקיץ הוא **דבר רגיל ושימוש רגיל** לחום ע"י מאווררים ובפרט אם הרוב רוצים כך, לענ"ד דאין המיעוט יכולים לעכב, ואינו דומה להרחקת נזקין אפילו בדבר טבעי ורגיל דהתם ברי הזיקא ודאי, וגם אין לו שייכות להנאמר בגמרא (ב"ב נג), ובכחה לענ"ד לכו"ע **על האיסטנטי להרחיק עצמו**. ע"כ.

עוד כתב בשו"ת שבט הלוי (חלק ח סימן שז) שבזמננו כהיום יראה דאין אפשר למחות על **עצם התקנת המזגן**, דנעשה בזמן ותקופה שלנו **כחלק נורמלי** מישוב הדירה, או החזקת חבורת רבים של בתי כנסיות ובתי מדרשות והוא לתועלת התורה והתפלה.

הקר מכריע:

בשו"ת משנת יוסף (חלק יד סי' צו) כתב: מקובל בזה פסק הגאון רבי שמואל סאלנט זצ"ל רבה של ירושלים, שיש להתחשב עם הרוצה חלון סגור **שכל חולים אצל צינה** (עי' שו"ע או"ח סי' רעו ה), וזה שצריך רק אויר להנאתו צריך לוותר ואין לפתוח החלון (ואם הרוצה חלון פתוח צריך אויר לרפואה מקוצר נשימה וכדומה יישב ע"י הדלת או פינה ע"י החלון שלא מפריע שיפתחו). מיהו בימות הקיץ שרגילות לפתוח חלונות ובפרט אם הרוב רוצים בכך נראה שאין המיעוט יכולים לעכב. ע"כ.

וכן בשו"ת רבבות אפרים (ח"ד ריט) כתב: בכיתה לפעמים לכל הכיתה חם ולאחד קר מאד, אפילו אם לובש בגד, והשאלה מה לעשות, לפתוח את החלון כמו שכולם רוצים או להשאיר סגור. ונראה הנה **לא לו שחם אין היזק** אם יהיה סגור ורק להנאת הן רוצים לפתוח ואילו זה שקר יש לו חשש של בריאות וזה לעיכובא דאסור להזיק ליחיד. ופשוט לכאורה שישגרו. עכ"ל. [אמנם ראה להלן בדעת הגר"ש אלישיב שבמוסד לימודים הדין שונה בזה מכל מקום אחר, אך עכ"ז יתכן שדיבר רק בנידונו שם לגבי חולה היוצא מגדר הרגיל, שבזה בלבד אין להתחשב בו נגד רוב התלמידים].

בשו"ת שבט הלוי (חלק ט סימן רחצ) נשאל מה הדין אם חלוקים הדיעות אם עתה חם וצריך מאווררים, וכן האם יש הבדל בכל זה בין שעות היום שחם יותר לבין שעות הלילה ולפנות בוקר שאז לפעמים

יורשים שירשו נכס מאביהם בדין חלוקה

שאלה: ראובן שמעון ולוי ירשו מאביהם דירת אירוח בעיה"ק ירושלים, עליונות התחזוקה של הדירה מאד גבוהות, ובאים לכדי אלפים טובים מדי חודש.

ראובן ושמעון הגדולים, פרנסתם משופרת עליהם ביותר, והם בחסד ה' יוכלו לעמוד באותם העלויות, אמנם לוי אחיהם הצעיר -מדי חודש מתמודד עם סגירת החודש ממש על השקל, וכ"ש שאין לו כספים מיתרם למותרות ונופשים, כעת כשאביהם המנוח הוריש להם את זאת הדירה, רוצים האחים ראובן העשיר ולוי העני לחלוקה למספר יחידות דיו, או לפחות לחלוק את שימושה בזמנים קבועים - כדי שלכל אחד יהיה שם את פרטיותו בשעה שא לא לשוב בדירה עם צאצאיו בעיר הקודש והמקדש רק שאחיהם שמעון לא מעונין רוצה להמשיך להשתמש בזה עם אחיו יחד. מה יעשו?

תשובה: א. במסכת ב"ב י"ג. ת"ש ב' אחין אחד עני ואחד עשיר, שהניח להם אביהם מרחץ ובית הבר, עשאן לשכר - השכר לאמצע, עשאן לעצמו - הרי עשיר ואומר לעני קח לך עבדים ורחוץ בבית המרחץ.

ב. והנה בטור חו"מ סימן קע"א סעיף י"ב מדיגש שזה הדין רק כשהמרחץ לא ראוי לחלק, אמנם אם במרחץ יש כדי חלוקה - חולקים, וכדי שיהא בו כדי חלוקה צריכים שבכל חלק יהא שמו עליו. כלומר שבכל חלק יהיה את כל התשמישים שהיו משתמשים בנכס כולו, וכפי שכותב הרמ"א בסעיף ה' וז"ל - ויש אומרים עוד (נימוקי יוסף בשם הרא"ה, והרשב"א) דבעינן ג"כ שיוכל להשתמש בחלקו כל מה שהיה משתמש בכולו. עכ"ל.

העולה מכאן שכדי שיהא שמו עליו, צריכים שבכל החלקים שיחלקו האחים בדירה שיהיה בהם את כל התשמישים שהיו בדירה בכללותה, ורק אז יוכלו לכפות על שמעון את החלוקה.

ג. ויש להוסיף עוד שגם אם יש בה כדי חלוקה, רק שצריכים להוציא הוצאות כדי לחלק הנכס או שעי" החלוקה יהיה הפסד לנכס, בזה נחלקו הראשונים והובאו דבריהם בסעיף ה' וז"ל דלדעת הריב"ש אם צריכים להוציא הוצאות, הרי הנכס נחשב שאין בו כדי חלוקה, וגם אם אחד רוצה להוציא את כל ההוצאות אינו יכול לכפות החלוקה, ולדעת התרומות הדשן (הובא בסעיף ה) וכן לדעת הרמ"א בסעיף י"ד אם ההוצאות הם עד חומש מערך הנכס מוציאין, ונקרא שיש בו כדי חלוקה, אבל ביותר מחומש אין מוציאין, אמנם החת"ס מחלק בין יורשים ללקוחות, שדין התה"ד והרא"ש נאמרו בלקוחות, אבל ביורשים - הרי הם יורשים חלקים עם ההוצאות וההפסד וגם ביותר מחומש מוציאין, הובאו דבריו בפת"ש סעיף ה', ודעת הריב"ש שגם יותר מחומש מוציאין,

העולה בעניינינו שאם בדירת האירוח צריכים להוציא הוצאות או שיהיה הפסד, לדעת הריב"ש - לא חולקים, ולדעת מהרש"ד - חולקים, ולדעת התה"ד והרמ"א עד חומש מוציאין, ויותר מחומש - אין מוציאין, והחת"ס מחלק את דבריהם בין יורשים ללקוחות שביורשים מוציאין גם יותר מחומש, ובנידון דיון שהם יורשים לדבריו יחלקו גם אם ההוצאות יותר מחומש בערך הנכס כולו - ולא יוכל לעכב עליהם שמעון מכח ההוצאות.

ד. אמנם אם אין בו דין חלוקה, והרי הם יורשים - יכולים הם לכו"ע לעשות גוד או גוד, והנה בנידון דירת האירוח מירושלים, שראובן ושמעון עשירים הם, ולוי עני, לא יוכל לוי לתבוע גוד או גוד, כיוון שהוא עצמו לא יכול לקנות את הדירה, ולגבי ראובן ושמעון לדעת הב"ח שהובא בש"ך סעיף י"א ס"ק י"א גם העשיר לא יוכל לתבוע מהעני, כי כיוון שהעני לא יכול לקנות דגוד ליכא ואגוד איכא, ממילא כבר ב' הצדדים לא יכולים לתבוע גוד או גוד, ולדעת הש"ך בסעיף ו' ס"ק ו' העשיר כן יוכל לתבוע מהעני.

ה. ובמקרה שרוצים הם להשתמש בדירת האירוח, או שא"א מהם לא רוצה לקנות, בנידון זה נחזור לדינא דגמרא, דבעשאן האב לשכר - ישכירו, ובעשאן לעצמו - ימשיכו להשתמש יחד, והנה בגדר עשאן לשכר ועשאן לעצמו נחלקו הראשונים והובאו דבריהם שם בטור, דלדעת הטור בשם י"א והרמב"ם לדעת המגיד משנה עשאן האב לשכר שדרכו היתה להשכיר, והיורשים צריכים להמשיך בדבריו ולהשתמש בנכס כדרך שהשתמש בו אביהם (ממונן רק כשמתוהחיים ולא כשדעתם מוסכמת) וכיוון שאביהם היה משכיר, ישכירו גם הם ובעשאן לעצמו ימשיכו גם הם להשתמש בו יחד.

ולדעת ר"י (תוס' ב"ב יג: ד"ה אם) וכן לרמב"ם לדעת הכסף משנה עשאן לשכר כוונתו שהנכס הוא ראוי כדי להשכירו, דאז ישכירו הנכס ויחלקו ברווחים, ובעשאן לעצמו שאינו ראוי כדי להשכירו ימשיכו להשתמש בו יחד, ואין הדבר תלוי באביהם כלל.

ו. והנה מתוך המ' הראשונה שהובאה לעיל יוצא שהם חולקים בעוד נקודה - והיא מה יקדם למה, שכירות לחלוקת זמנים ושימוש יחד או חלוקת זמנים לשכירות.

שולדת הטור בשם י"א והרמב"ם לדעת המ"מ חלוקת זמנים קודמת לשכירות, אא"כ אביהם היה משכיר, ולדעת ר"י בתוס' וכן הרמב"ם לדעת הכס"מ ששכירות תמיד קודמת, ואפי"א אם האב היה משתמש בדירה לעצמו למעט במקרה שלא יוכלו להשכיר, שאז נעשה חלוקת זמנים או שימוש יחד. ובנידון דיון - אם אביהם המנוח היתה דרכו להשכיר וכן הנכס ראוי לשכירות - לכו"ע ישכירו ואם אביהם היה משכיר ואין הדירה ראוייה לשכירות

המשך בעמ' ו'

האם מברכים על קשת כשרואים רק גווניה בלי צורתה

בשולחן ערוך [סימן רכ"ט ס"א] נפסק שהרואה קשת מברך ברוך אתה... זוכר הברית נאמן בבריתו וקיים במאמרו.

הקשת מוגדר משני הרכבים:

א. גווניה השונים. שהם צבעי הקשת. כשהצבע האדום נמצא בצידה החיצוני של הקשת, ואחריה באים הצבעים כתום, צהוב, ירוק, תכלת, ובסוף הצבע הסגול הנמצא בצידה הפנימי.

ב. צורתה של הקשת. אדם הניצב על פני כדור הארץ וצופה בקשת שמקור האור שלה הוא השמש או הירח, יראה אותה תמיד בצורה של חלק ממעגל, כלומר קשת גאומטרית. בהרבה מקרים כשמתגלה שמש ברקיע אינו נראה בשלימתה וחסר חלק מצורת הקשת, ועל אף שרואים צבעי הקשת, אך צורתה נראית כרבע עיגול וכדו'. ויש לעיין האם ככה"ג אפשר לברך מכיון שרואה את גווניה, או שצריכים גם לראות את הצורה של חצי עיגול.

ועוד יש לדון מה הדין אם אחד רואה מבין בניינים גווני הקשת, אך אינו רואה צורת הקשת האם יכול לברך או לא. במקרה זה יתכן שיוודע שהקשת במלואו אלא שהוא מהמקום שהוא עומד בו, לא יכול לראות את כל הקשת, ושמה ככה"ג יכול לברך, ורק כשאין כלל צורת קשת אינו יכול לברך.

בספר הברית של הרב והמקובל פנחס אליהו הוריץ, מביא שאלה זו [מאמר י' פרק י"ב] וכך כתב: ולפעמים לא תתראה הקשת רק בחלק אחד קטן בקערורית השמים [וזה נקרא וואסער גאלען] והוא ספק קשת וברכתו כדת ספק ברכות עכ"ל.

ובביאור הלכה בסימן רכ"ט [ד"ה הרואה קשת] הסתפק בזה ג"כ שלא נתבאר האם בעינן דווקא שיראהו בתמונת קשת דהוא כחצי גורן עגולה, או אפילו מקצת ממנו סגי לברך.

[הספק בספר הברית הוא כשיש רק חצי קשת, ובביאור הלכה נראה שספיקו כשיש קשת שלם אך הוא לא יכול לראותו, ודנו הפוסקים כוונת הביאור הלכה, עיין בספר שער העין [פ"ב הערה ז] ששאל מפוסקי זמנינו בהסבר בדברי הביאור הלכה, שמשפוט דברי הביה"ל נראה דספיקו היה אם צריך לראות כולה, והיינו שאף אם יודע שכולה קיימת, (כגון ששמע מאחר או שראה מקודם ועתה מוסתר לו) ג"כ י"ל דאי אפשר לברך, וכן דעת הגר"ח, אך דעת הגרי"ש אלישיב והגר"נ קרליץ דכל ספק הביה"ל הוא היכא שהקשת מצד עצמה אינה קיימת כולה אבל אם יודע שכולה קיימת יכול לברך לכו"ע].

ולפי הכלל שיש בדינו דספק ברכות להקל אי אפשר לברך כשלא רואים את כל צורת הקשת וכך פסק הגאון ר' משה שטרנבוך בספרו תשובות ונהגות [חלק ג' סוף סימן ע"ו] לאחר שהביא דברי ביאור הלכה הנ"ל כתב שכיון שלמעשה לא הכריע הביאור הלכה בספק זה, אין לברך ברואה קשת אלא בחצי גורן עגולה ולא בפחות דהוה חשש ברכה לבטלה.

אך על דברי ביאור הלכה אלו דנו הרבה אחרונים היתכן שיש צד לומר, שאי אפשר לברך כשרואים רק מקצת מן הקשת, האם מישור שיראה רק חלק מהים הגדול לא יכול לברך? הנשמע דבר כזה? ולמה שמקצת קשת לא יהיה ראוי לברך עליו.

דברי הביה"ל אלו הגיע למלא תפארתו לאחר עצרת המליון שהתקיים בל' אדר א' תשע"א, כשבסיוס המעמד הנשגב הודיע ראש ישיבת עטרת ישראל הגאון הרה"ג רבי ברוך מרדכי אורחי זצ"ל ברמקול לכל הקהל, שלאחר הביורו אצל גורמי המשטרה שאישרו שיש בעצרת יותר משמש מאות אלף איש, הוא מברך ברכה זו בקול רם, ביחד עם הקהל עם שם ומלכות, וכך עשו הלכה למעשה הרבה מעמך בית ישראל. בשבועות אחריו התחיל פולמוס שלם האם היה מותר לברך ברכה זו, ודנו בכמה ספיקות בנידון. אחד מהם היה האם אפשר לברך כשרואים רק חלק מהקהל או שצריכים לראות את כולם, וכמו שרואים בגמרא לברכות שבן זומא ראה אוכלוסא על גב מעלה בהר הבית, ובירך ברוך חכם הרזים והקשה הבן איש חי בספרו בניהו, למה הוצרך לפרש המקום, ותייך, "ונראה לי בסייעתא דשמיא, שבה ללמד שלא בירך הברכה אלא מפני שהיה עומד במקום גבוה וראה כל הראשים שלהם בעיניו, אבל אם עומד בתוכם שאין הריבוי בעיניו לא היה מברך". והתפרסם תשובה מהגאון ר' חיים קנייבסקי שדי לראות מקצת הקהל, אך הגאון ר' ניסים קרליץ סבר שא"א לברך כ"ז שלא רואים רוב הקהל לפחות. [עיין בקובץ גם אני אודך ח"א (כשכל הקובץ נכתב על ברכת חכם ארזים שדנו בו כל הפוסקים באותו תקופה) שהביא מחלוקת זו בתחילת הספר בתשובות הגר"ח ק. וע"ע בספר אגן הסהר עמוד 773 שדן האם הוא דומה לברכת הקשת או לא עיי"ש].

ומצאנו שחכם ארזים היא מחלוקת הפוסקים כשרואה מקצת. ובברכת הקשת הוא ספק שלא הוכרע בפוסקים, וי"ל"ע בההבדל בין הרואה מקצת קשת שספק אם יברך לרואה מקצת מהים הגדול שוודאי יכול לברך.

ולפי מה שבארנו שבקשת כלול שני דברים הגוון והצורה, מובן ההבדל שכל זמן שלא ראה צורתה של חצי גורן לא נחשב שראה קשת. אך בהים הגדול כל חלק הוא נחשב חלק מהים הגדול.

ולפי זה ברגע שהוא ראה אפילו חלק קטן של צורת חצי גורן יכול לברך, ואי"צ לראות את כל הקשת ממש אלא לראות את צורת חצי הגורן, ואם ראה אותו מעל בנין, אף שאינו יכול לראות את רגלי הקשת יכול לברך עליו.

העולה לדינא:

נסתפקו הפוסקים האם אפשר לברך על חלק מקשת וספק ברכות להקל. ולכן אין לברך בין כשאין חצי עיגול ובין שיש אלא שהוא לא רואהו. ואם רואה חצי עיגול יכול לברך אפילו אם אינו רואה את כל הקשת.

- לדעת הטור בשם י"א והרמב"ם לדעת מ"מ ישכירו, ולדעת הר"י וכן הרמב"ם לפי הכס"מ יעשה חלוקת זמנים או שימוש יחד.

ואם אביהם לא היה משכיר והדירה ראויה לשכירות לטור בשם י"א והרמב"ם לדעת המ"מ יעשו חלוקת זמנים ולר"י ולרמב"ם לדעת הכס"מ ישכירו.

ואם הדירה אינה ראויה לשכירות וכן אביהם לא היה משכיר - לכו"ע יעשו חלוקת זמנים. ז. והנה במקרה שאינו עומד לשכר אלא עשאן לעצמו כפי המבואר לעיל, מצאנו חילוק בין דבר שיכולים להשתמש בו יחד, לבין דבר שאינם יכולים להשתמש בו יחד.

הדוגמאות הובאו בסעיפים ו' וז', לדבר שאפשר להשתמש בו יחד - כגון מרחץ מצע וס"ת, שלגבי מרחץ מצאנו שאם יבוא אחד מהאחים ואמר שהוא איסטניסט ונקי במיוחד, ולא מסוגל להשתמש יחד עם אחיו, אם יטען זאת העשיר - דעת הסמ"ע בס"ק י"ג שטענתו טענה - ויעשו חלוקת זמנים או שכירות, ולדעת הנתיבות ס"ק י' דינו כעשיר ועני וישתמשו בו יחד, ואם לוי העני טוען זאת - לדעת הכל אין טענתו טענה, כיון שהוא לא הולך להשתמש במרחץ, ולתוספת ביאור בדברי הסמ"ע עיין באגרות משה חו"מ סימן כ' ס"ק ב'.

ודוגמא לדבר שאינם משתמשים יחד - חנות ובית, שכיון שאינם יכולים לגור יחד עושים חלוקת זמנים.

ח. ויש להסתפק בחנות או דירת אירוח, שאין זה דירתו הקבועה של האדם, אלא בא לשם כדי להנפש, וכיון שעלויות התחזוקה גבוהות פעמים שהאדם לא מאפשר זאת לעצמו, כגון בנידון דידן אצל לוי האח העני, האם גם שם יהיה חלוקת זמנים, או שמה, אותה המה' שהובאה לעיל בין הסמ"ע לנתיבות לענין מרחץ בעשיר ועשיר, תהיה גם בחנות ובדוגמא דידן בדירת ארוח רק להיפך - שבעשיר ועשיר וודאי יהיה חלוקת זמנים, ובעשיר ועני, שבעצם צריך להיות חלוקת זמנים, שכיון שלוי בין כה וכה לא הולך להשתמש שלדעת הסמ"ע ישתמשו יחד, ולדעת הנתיבות יעשו חלוקת זמנים, והנה בשאלה הג' של הנתיבות על הסמ"ע (בסוף ס"ק י') שואל שלכאור בחנות הדין היה צריך להיות כמרחץ ומדוע שם לא חילקנו בין עשיר ועשיר לבין עשיר ועני, רואים שהוא למד בדעת הסמ"ע שבחנות אין הבדל, וההבדל הוא רק במרחץ אך עדיין יש לעיין מה דעת הסמ"ע בזה.

ובנידון דידן בדירת הנופש לדעת הנתיבות וודאי שיעשו חלוקת זמנים, רק שיש להסתפק מה היא דעת הסמ"ע בזה.

ט. ויש להוסיף דאם ראוהו הוא בכור, הר"ז דומה לב' שלישי ושליש הובא הדין בסעיף ח', דא יוכל לדרוש ראוהו חלוקת זמנים לכו"ע, ואפי' במרחץ יודה הנתיבות כיוון שאין זכויותיהם שוות, ומכח זה יוכל לדרוש חלוקת זמנים, ובמקרה זה יש לדון על לוי, שאם חלקו גדול על של אחיו וודאי שיוכל לדרוש חלוקת זמנים, ואם חלקו שווה לשמעון רק שלא ראוהו יש חלקים יתרים ומכח זה הוא דורש חלוקת זמנים מאחיו שמעון העשיר, לדעת הנתיבות - יקבל גם לוי חלק, כי הוא לא מחלק בין עשיר ועשיר לעשיר ועני ולשיטתו אם יש חלוקת זמנים היא חלה על כולם, וגם לדעת הסמ"ע בספק שהבאנו לעיל בסעיף ח' על דירת ארוח, לכאור אם החלוקה היתה מכה זכויות, ולא מצד נוחות יתכן שיוודה לנתיבות שלוי יקבל חלק, אלא עדיין יש להסתפק, דעיקר חלוקת הזכויות היתה כלפי שמעון שהוא עשיר, ולא כלפי לוי, שמבחינת ראוהו עדיף לא לתת לו זמן כי בין כה הוא לא יבוא להשתמש בדירת הארוח, ונראה יותר שיעקר חלוקת הזכויות לדעת הסמ"ע, היא רק כלפי שמעון ולוי ישאר באותו ספק שהסתפקנו בדין דירת ארוח.

אא"כ ללוי יש חלק יותר מאשר לאחיו, ואפי' אם לראוהו יש ב' חלקים, וללוי יש חלק פחות מראוהו רק שחלקו יותר משמעון, וראוהו דורש משמעון חלוקת זמנים מכח הזכויות, דא וודאי שיצטרכו לתת חלק גם ללוי כיון שזכויותיו הם יותר מאשר לשמעון ופשוט הוא.

העולה לדינא:

ואם בדירת הנופש יש כדי חלוקה ובכל חלק יהיה את כל אשר היה בה קודם החלוקה - אם אין הוצאות ולא הפסדים ע"י החלוקה חולקים.

ואם יש הוצאות או הפסד בערך הדייה אפי' אם ההוצאות יותר מחומש מערך הדירה - יחלקו כי כיון שהם יורשים הרי הם ירשו את הנכס עם הפסד ההוצאה - כהח"ס הובא בפ"ט.

ואם אין בדירת הנופש כדי חלוקה - לענין גוד או אגוד - ראוהו ושמעון יוכלו לתבוע שרוצים לקנות או שיקנה לוי, ולוי לא יוכל לתבוע גוד או אגוד

ואם אין מי מהם שרוצה לקנות - כיוון שבדירת נופש לא יוכלו האחים לגור יחד, יפסק להלכה שאם ראויה הדירה לשכירות - ישכירו, ויחלקו בדמי השכירות, ואם אינה ראויה לשכירות - יעשו חלוקת זמנים ביניהם,

וגם לוי העני יקבל אתם חלק בחלוקת הזמנים למרות שהוא לא עתיד להשתמש בנכס הזה בפועל, ולא רק כשזכויותיו יתרים מזכויותיהם כגון שחלקו גדול משלהם אלא אפי' במקרה שחלקו שווה עם חלקיהם.

לומר דברים שבקדושה בין הנחת התפילין של יד לשל ראש דר"ת

בכל בוקר מתפלל יואל בהיכל התפילה בו מתקיימים מניינים בזה אחר זה. לאחר סיום תפילת שחרית, כשכבר התחיל להתאסף במקום מניין חדש, נגיש יואל להניח תפילין דר"ת. לאחר שהניח את התפילין של יד וניגש לקחת את התפילין של ראש, שמע את החזן של המניין הבא מתחיל 'וכן שני כתובים' ומיד אומר קדיש דרבנן. בעוד החזן אומר את הקדיש נסתפק יואל האם מותר לו לענות אמנו ואמנו היא שמיה רבא, או שזה הפסק בין תפילין של יד לשל ראש, אף שאינו מברך על הנחתם.

תשובה: יש לדון בטעם האיסור לדבר בין תפילין של יד לראש, והאם דברים שבקדושה נחשבים להפסק, וכן מה אפשר לעשות כשזה קורה.

מקור האיסור וטעמו

מקור הדין מוזכר בגמ' מנחות (ל. ובכ"מ) שהסח בין תפילה לתפילה עבירה היא בידו, וחוזר עליה מעורכי המלחמה. וכבר הסכימו הפוסקים שאסור לדבר אפילו כשחוזר ומברך על של ראש את ברכת 'על מצות תפילין' [ודלא כדעת רש"י שמדובר דוקא כשאינו מברך על של ראש, אלא מניח בלי ברכה]. וכן מובא בבית יוסף (סימן כה סק"ט) ובדרכי משה (סק"י) שהטעם הוא משום ברכה שאינה צריכה, שיצטרך לברך פעם נוספת להניח תפילין, וכן נפסק להלכה בשו"ע ובמשנ"ב (סימן כה ס"ט). ולפי טעם זה המניח תפילין של ר"ת, וכן המניח בחול המועד שאינו מברך, או המניח בלי ברכה [כגון שחלץ על מנת להחזיר] וסח ביניהם, אין בזה עבירה.

הויה אחת לשתיהן

אולם בתרומות הדשן (ס' ק) מביא בשם הרא"ש ובעל המאור (ר"ה דף א') שאפילו כשאינו מברך יש איסור דיבור ביניהם, וכדמשמע בגמרא שזה עבירה בידו. וזה לשון בעל המאור שם: 'לפי דעתי נראה לי, מה טעם אמרו הסח בין תפילה לתפילה עבירה היא בידו, אף על פי ששתי מצוות הן, כיון דכתיב ביה בתפילין של יד ושל ראש 'והיו לאות על ירך ולזיכרון בין עיניך', צריך זכירה שתהא תיכף תפילה של ראש לתפילה של יד, כדי שתהא הויה אחת לשתיהן'. ויוצא מדבריהם שאסור לסוח בין התפילין אפילו כשאינו מברך כי צריך שיהיה הויה אחת לשתיהן.

האם דברים שבקדושה נחשב להפסק

והנה לענין לענות דברים שבקדושה נפסק בשו"ע (שם ס"ו) שלא יפסיק לענות עמהם, אלא שומע ושותק. ובמגן אברהם (ס"ק ז') כתב [ובמחצית השקל (שם) ביאר את דבריו] שלדברי קדושה אינו נחשב כל כך כהפסק, אך מטעם ברכה שאינה צריכה אסור לענות. ולכן כשמניח ללא ברכה וכגון בתפילין דר"ת וכיוצא' רשאי לענות. אמנם הלבוש חולק וסובר שאפילו דברים שבקדושה נחשב כהפסק, מטעם שבעיני הנחה אחת לשתיהן, ועבירה הוא. וממילא אפילו כשמניח בלי ברכה אסור לענות על דברים שבקדושה. וכן מובא בפרי מגדים (שם א"א ס"ק ז') שהלבוש שפוסק שאסור להפסיק אפילו לדברים שבקדושה סובר כדעת בעל המאור [ומביא שם שלטעם זה אסור להפסיק אפילו בלא דיבור, כי גורם שלא יהיה תכיפה אחת לשתיהן וצ"ע]. אבל במשנה ברורה (ס"ק כה) ובשו"ע הרב (סעיף כב) פוסקים כדעת המגן אברהם שמותר לענות דברים שבקדושה, ודין זה כדון הפסק בפסוקי דזמרה שמותר להפסיק להכל, חוץ מ'ברוך הוא וברוך שמו'. והמשנה ברורה מביא שם בשם ארצות החיים שאם הפסיק לדברים שבקדושה, יזיז אחר ההפסק את התפילין של יד ממקומם לפני הנחת התפילין של ראש, כדי שיהיה אחת לשתיהן.

דעת הזוהר הקדוש

הזוהר בפרשת יגיש (דף רה) כתב וז"ל: 'תנינן אין מפסיקין בין גאולה לתפילה, כמה דלא מפסיקין בין תפילה של יד לתפילה של ראש, דבעי למחזי דכלא חד והא אוקמוה'. וכן בזוהר הקדוש פרשת בא (דף מג ברע"מ): 'מאן דמתעטרא בתפילין קאים ברזא דגוונא עלאה וכו' ואלין אונין תפילה של יד ותפילה של ראש, ואינון כללא חדא בלא פירודא'. הרי מוכח מדברי הזוה"ק שהאיסור להפסיק חמור כמו הפסק בין גאולה לתפילה, ובהין גאולה לתפילה הרי אסור להפסיק כלל, אפילו לדברים שבקדושה, ולכאורה זה כשיטת בעל המאור והלבוש. וכן מובא בשו"ת רב פעלים (ח"ג או"ח סימן ד) ומביא שם שאפילו שבתיקוני זוהר משמע שמדבר משיחת חולין, אבל היות שבשאר מקומות משמע שאסור אפילו להפסיק לדברים שבקדושה, אז שב ואל תעשה עדיף.

העולה לדינא:

א. לכל הדעות אין להפסיק בדיבור סתם, ויראה לסמוך את הנחתן זה לזה כדי שיהיה אחת לשתיהן. וכן יראה לא להניח בזמן שיצטרך לענות דברים שבקדושה, וכדברי הזוהר הקדוש שמחמיר בזה. ב. אם נודמן לו לענות דברים שבקדושה, יכרוך רק מקצת כריכות בתפילין של יד כדי שיפסיק להניח את התפילין של ראש לפני שיצטרך לענות את הדברים שבקדושה (באר היטב שם סעי' יא). ג. אם גם כשיעשה כן לא יפסיק, אז יענה את הדברים שבקדושה, וכפי שנפסק במשנה ברורה ובשו"ע הרב שדברים שבקדושה אינם נחשבים כהפסק, וכשיסיים לענות ימשמש בתפילין של יד קודם שמניח את התפילין של ראש, כדי שיהיה אחת לשתיהן.

להצטרפות לקבלת העלון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com